

8^e Kleurhistorisch Platform 11-10-2007

Op donderdag 11 oktober vond in de landbouwschuur van het RACM het 8^e Kleurhistorisch Platform plaats. Een zestigtal bezoekers kregen deze middag een gemêleerd programma voorgeschoteld met bijdragen van Roos Keppler (restaurator historische binnenruimten), Mathile Brandts (projectontwikkelaar) en Hans van Kampen (huisschilder, architectuurhistoricus, kleurwetenschapper).

Bernice Crijns opent de middag met de mededeling dat haar collega Mariël Polman tijdelijk met studieverlof is om te werken aan haar onderzoek *De kleuren van het Nieuwe Bouwen in Nederland*. De komende periode zal Alwin van Hees haar vervanger zijn.

1. Roos Keppler – de restauratie van de koepel van Fagel

Roos Keppler is onlangs afgestudeerd aan de opleiding tot restaurator en onderzoeker Historische Binnenruimten van de Stichting Restauratie Atelier Limburg. Zij doet verslag van haar afstudeerproject en licht de behandeling van het stucwerk en het onderzoek naar de bronsimitaties in de Koepel van Fagel toe. Rond 1707 liet François Fagel dit luxueuze paviljoen bouwen om zijn muntencollectie in onder te brengen en om zich ongestoord terug te kunnen trekken. Niemand minder dan Daniël Marot werd aangetrokken als architect en M. Terwesten en C.P. Verbruggen voorzagen de ruimte van schilderingen.

Een belangrijk doel van de restauratie is het bewerkstelligen van een grotere eenheid in het interieur, waardoor meer samenhang ontstaat tussen de koepel, gewelf, kroonlijst en de wanden. De ruimte bestaat uit een houten vloer die is voorzien van een hout-imitatie, een wandbetimmering afgewerkt met een marmerimitatie, een beschilderd gewelf en een vergulde kroonlijst met driedimensionale vormen zoals architectonische ornamenten, putti en over de kroonlijst hangende festoenen. De schaduwwerking die hierdoor ontstaat is medebepalend voor de totale receptie van de ruimte. In het gewelf zijn op een ondergrond van kalkmortel de vier jaargetijden uitgebeeld en in de hoeken vier werelddelen. In de koepel van het gewelf bevindt zich Apollo en de Zonnewagen.

Roos Keppler geeft een overzicht van de restauratiegeschiedenis, het uitgebreide vooronderzoek en het plan van aanpak. Een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen de drager en de schilderingen. Zij bespreekt de constructie van de drager, de laagopbouw en hoe de drager en stucwerk te behandelen. Vervolgens gaat zij in op de schilderingen en de consolidatie van de verflagen, het verwijderen van vernislagen en overschilderingen, het retoucheren met acrylverf en matteringsmiddel, het verwijderen van de matte vernis op de wanden en de reconstructie van de bronseringen op de driedimensionale vormen. De discussie die ontstaat na de uiteenzetting maakt duidelijk dat er verschillende zienswijzen bestaan over enerzijds het al dan niet aanbrengen van vernissen en de wijze van afwerken van marmerimitaties en anderzijds over producten die gebruikt worden om te retoucheren en gewenste glansgraden.

2. Mathile Brandts - Villa Pera te Baarn

De neoclassicistische villa uit de negentiende eeuw (1886), die decennia lang onderkomen had verschaft aan Amsterdamse kooplieden en adellijke families, werd in 2005 samen met het naastgelegen tuinhuis / biljartzaal aangekocht door de projectontwikkelaar Mathile Brandts. Ondanks de deplorabele staat waarin de villa zich verkeerde, bleken er zich in het interieur nog oorspronkelijke muurschilderingen en stucplafonds te bevinden.

Villa Pera wordt in twee fases gerestaureerd. De eerste fase is onlangs gereed gekomen en bestond voornamelijk uit werkzaamheden aan de gevels en de kap. Veel schade was ontstaan doordat regen en wind jarenlang vrij spel hadden. In deze eerste fase heeft kleurenspecialist Mariël Polman van RACM zich bezig gehouden met de afwerking en kleurenschema van het gevelpleisterwerk en het geveltimmerwerk. Tijdens de tweede fase ligt de nadruk op de muurschilderingen, de sjabloonschilderingen en de plafonds in het interieur.

Brandts benadrukt de goede samenwerking met Polman bij de totstandkoming van het kleurenpalet in het exterieur. Op basis van kleuronderzoek is een afwijkend kleurenschema aangebracht. Het pleisterwerk aan de gevel is afgewerkt in een mos-bronsgroene kleur en het geveltimmerwerk in een bruine kleur.

De presentatie van Brandts geeft een goed beeld van de zorgvuldigheid en de monumentale waarden die in acht wordt genomen bij de restauratie van de villa en deze worden gewaardeerd door de aanwezigen. Het is evident dat een dergelijke omzichtige en gedetailleerde aanpak financiële consequenties heeft.

Tenslotte schetst Brandts een beeld van het traject dat villa Pera heeft doorlopen voordat het de status van Rijksmonument bereikte.

3. Hans van Kampen - Verantwoord Kleurgebruik: Westfries groen

Na een uitvoerige uiteenzetting over de topografie en de geologische geschiedenis van het gebied West Friesland, dat ligt in de kop van Noord Holland zich uitstrekt tussen ongeveer Alkmaar en Enkhuizen, maakte Hans van Kampen een aanvang met zijn verhaal over afwerkingen en het kleurgebruik in het exterieur en interieur van gebouwen in dit gebied. Van Kampen laat zien en horen dat hij een meester is in het aaneensmeden van onderzoeksresultaten, anekdotes, overleveringen en eigen ervaringen tot één verhaal. Van Kampen verhaalt ondermeer over de afwerking van houtwerk in de 14e eeuw met reuzel of andere dierlijke vetten, over een kruydboek met recepten van de abdij van Egmond, over houtmolens die allen hun eigen kleur maalden, over de naamgeving van een pigment, over Hildegard von Bingen, die de kleur groen tot heilige kleur verkoos en over uiteenlopende betekenissen van de kleur groen.

Echter, het grootste gedeelte van zijn bijdrage besteedt hij aan de kleuren Bremergroen en Spaansgroen: de bestanddelen, de bereiding van de kleuren en de juiste toepassingen van deze kleuren bij geveltimmerwerk en in het interieur. Hij toont een interessant overzicht van de kleuren en pigmenten die tussen 1600 en 1950 in gebruik waren. Op het overzicht is te zien dat Spaansgroen al vanaf de zeventiende eeuw tot en met het eerste kwart van de negentiende eeuw veelvuldig toegepast werd in West Friesland.

Ook gaat hij in op de experimenten die met deze groenen zijn uitgevoerd door ondermeer ammonia of gekookte of rauwe lijnolie toe te voegen

Van Kampen besluit zijn bijdrage met het thema licht en de wijze waarop wij kleuren ervaren. Hij gaat in op de lichtintensiteit, UV stralen en de helderheid daarvan, de lichtinval, de breking van het licht en het gegeven dat Noord Holland 10 procent meer lichtsterkte heeft dan de rest van Nederland.

Tot slot: mededelingen

Bernice Crijns besluit het 8^e Kleurhistorisch Platform met een aantal mededelingen over aanstaande en lopende tentoonstellingen en symposia, onlangs verschenen publicaties en interessante internetsites.

Tevens werd het publiek opgeroepen om voor het nieuwe Kleurhistorisch platform mededelingen door te geven en input te geven over het gebruik van kleurwaaiers en initiatieven tot ontwikkeling daarvan.